

איך אתגבר על המעצור ואתרום מעשר וחומש מדי חודש?

כסף הוא חיים. הכסף נתפס בתור תעודת הביטוח שתושיע אותנו מכל הצרות. מרגע פתיחת העיניים ועד לפתיחת העיניים למחרת, האדם חושב, נושם ורודף ממון. לא סתם נקרא הכסף בשם "דמים", משום שהכסף הוא דמו וחלבו של האדם, וכאן מתמודד יהודי עם אחד האתגרים הגדולים: מצוות "מעשר כספים".

ב"ה | פרשת ראה | תשפ"ד

לקחת - אין מצווה. עוד אמר האדמו"ר רבי שמחה ברוך נים מפשיסחא: חסידים יעשו הכנות בנטיילת ידים ואמירת לשם ייחוד ובינתיים יגועו העני מרעב... ובשם האדמו"ר רבי מנדלי מרימנוב אומרים: צדקה ניתנת לרוב ללא חשק ושמחה, אבל לברך צריך בלב שלם...

הגאון עזרא עטייה, ראש ישיבת פורת יוסף ומי שגידל את כל גדולי התורה הספרדיים בדור הקודם, כמו הרב משה ניסים, הרב עובדיה יוסף, הרב מרדכי אליהו ועוד, הוסיף והגדיר היטב: האתגר בצדקה הוא הנתינה **השנייה**, זו שאחרי התעוררות הרחמים הראשונה על העני:

כנסת עזרא עג: הציווי על הצדקה בפרשתנו הוא כפול - 'נתון תתן, פתוח תפתח', שכן כאשר נותן צדקה לעני פעם ראשונה, עשוי לעשות זאת מצד טבע הרחמנות. אולם 'נתון תתן' - דווקא הנתינה השנייה לאחר שהשקטת מצ' פונק היא לשם שמים, ודווקא "בגלל הדבר הזה יברכך ה' אלוקיך".

והשאלה היא איך גוברים על הקמצנות ונפרדים מסכום משמעותי מדי חודש? אנו רוצים לחקור היום את ההבדלים בין צדקה למעשר, לעסוק על קצה המזלג בשאלות חישוב המעשר והמטרות הראויות למתן הכסף. ובעיקר, לפתח הבנה חזקה ומיוחדת במינה: לא מפרישים מעשר, אלא מעבירים את הכסף למי ששייך לו. כסף המעשרות **אינו שייך לנו**. הוא חונה אצלנו זמנית כפיקדון, עד שנעביר אותו אל היעד האמת. לכן כשעושים עבודתנו כבנקאים ישרים - הקב"ה מעביר יותר כספים לניהולנו.

עשיר העיירה נפל לבור עמוק ובני משפחתו התאספו סביבו בבחלה: "תן את היר שלך ונמשוך אותך למעלה", אבל הוא סירב להגיש את היה. הם הפצירו בחרדה: "זה מסוכן, אתה מאבד חמצן בתוך הבור, תן את היר שלך ונציל את חיך", אבל הוא לא שיתף פעולה.

אשתו רצה בהיסטריה לבית הרב והתחננה שיושיע אותם בחוכמתו. הרב ניגש אל הבור, לחש כמה מילים והעשיר הגיש את ידו לתוך כף ידו של הרב ונסחב החוצה. "פשוט", הסביר הרב לבני המשפחה: "אתם ביקשתם לתת את היה, אבל הקמצן ימות ולא ייתן כלום. אני ביקשתי ממנו **לקחת** את היר שלי וזה הוא מוכן בשמחה..."

כסף הוא חיים. הכסף נתפס בתור תעודת הביטוח שתושיע אותנו מכל הצרות. מרגע פתיחת העיניים ועד לפתיחת העיניים למחרת, האדם חושב, נושם ורודף ממון. לא סתם נקרא הכסף בשם "דמים", משום שהכסף הוא דמו וחלבו של האדם.

כאן מתמודד יהודי עם אחד האתגרים הגדולים: מצוות "מעשר כספים", שהמהדרים בה מוסיפים ונותנים עד חומש. אמנם טבעו של יהודי להכניס יד לכיס מול עני פושט יד, אבל צדקה יכולה להיות מועטה. מצוות "מעשר כספים", לעומתה, מעוררת אתגר להפריש מעשר עד חומש מדי חודש. הצדיק רבי מענדל מרימנוב הגדיר במדויק את מצבו של היהודי שנותן צדקה: "אף אחד לא מברך על זה..."

1. **עיסורי תורה דברים 97:** 'פתח תפתח את ירך' - מה? פסוק הזה למדו מצוות צדקה מהתורה, ולמה אין מברכים עליה 'אשר קדשנו במצותיו'? הרשב"א מיישב שכל מצווה הקשורה בזולת, אין מברכים עליה, כי אם העני לא ירצה

מדקדק בצדקת הנתינה ומעניק לעני בגלל שיש כאן אדם חלש שמבקש, כך מעורר רחמי שמים למעלה להקל במשפט ולהקדים את צרכי וחי האדם.

הרי כל אחד מאתנו הוא עני בדין. תפילת הסליחות מתחילה במילים "לך ה' הצדקה ולנו בושת הפנים ... כדלים וכרשים דפקנו דלתיך". כולנו עומדים בדין כעני מבוים, וזאת משתי סיבות: ראשית, הטוב שאנו עושים, רובו הוא בחסדי שמים ובכוחות ובנטיות שקיבלנו מלמעלה. אם זכינו לתת צדקה – זה לאחר שה' נתן ברכה בכספנו, אם למדנו תורה – זה בגלל שקיבלנו כישרון וסקרנות טבעית וכו'.

מעבר לכך, כל אחד יודע שצרכים גשמיים עומדים במרכז חייו ועבור צרכי הגוף הוא יהיה מוכן להטלטל עד קצה העולם, אבל צרכים רוחניים נתפסים כמותרות ועומדים במקום שני ושלישי. לכן אנו עצמנו עומדים בדין כדלים וכרשים. ההצדקה היחידה להעזתנו לתבוע שנה מבורכת היא כי כך אנחנו עצמנו נוהגים במי שמבקשים מאתנו. בהערה¹ הובא סיפור חסידי מדויק.

ליקוטי שיחות לד/92: בריבוי הצדקה מודגשת הרג-
שת האדם שהוא צריך לזכות בדין רק מחמת צדקתו של
הקב"ה, שלכן מרבה בצדקה כדי שהקב"ה יתנהג עמו גם
כן באופן של מדה כנגד מדה.

במקומות אחרים מוסבר הסבר נוסף: כוח הצדקה אינו רק כדי **להטות** הדין לחסד ורחמים, אלא הצדקה נוגעת במהות הדין והמשפט ולכן היא ההכנה הטובה לזכות **מעיקר הדין**.

הארכנו בעבר ונזכיר נקודת הדברים. ידוע שהאדם נידון פעמיים: בראש השנה וכן במותו בעולם הבא. בראש השנה נפתחים שלושה ספרים והקב"ה שוקל מעשיו ולפי זה מכריע את דינו. אחר כך מלאכי מעלה דנים כל חייו בעולם הבא.

כאן עולה השאלה מה ההבדל בין המשפטים? מדוע צריכים להישפט פעמיים על אותם חטאים?

יתירה מכך וזו קושיה עצומה: הרי שני המשפטים הפוכים וסותרים זה לזה? לפי המשפט כאן, אדם שכף מאזינו נוטה לזכות ורוב מעשיו לטובה – אמור להאריך ימים בעולם הזה. ואילו אדם שכפו נוטה לחובה ורוב מעשיו לרשע, אמור ללכת מהעולם מיד. אבל הגמרא אומרת להיפך, שהצדיק נענש כאן בעולם על מקצת חטאיו, כדי לקבל שכרו שלם על זכויותיו בעולם הבא. ואילו הרשע מאריך ימים כאן בעולם, כדי לשלם כל זכויותיו כאן ולהביאו מוכן לעונש

לפני שניגש אל פרשת "ראה", שהיא המקום המרכזי בתורה העוסק בצדקה ומעשר, נתחיל מהמועד המיוחד בו נמצאים וגם הוא מזמין את הנושא: שבת מברכים אלול. דורשי רשומות אומרים שהמילה "ראה" היא ראשי תיבות: "ראו, אלול הגיע". עוד דורשים את סמיכות הפרשיות "ראה – שופטים": "ראה – שופטים אותך". מתקברים לימי הדין והרחמים בהם מעמיד הקב"ה את כל אחד מאתנו לשנה חדשה ומשובעת בכל ולכן כבר מעכשיו מתחילה ההכנה וההתייבבות הנכונה לקראת ימי תשרי.

מיני ההכנה לחודש אלול מגוונים וכל אחד תוהה כמה להתמקד. ראשי התיבות מפנים לכל שלוש עמודי העולם: "אנה לידו ושמתי לך" רומז ללימוד התורה, שדברי תורה קולטים כערי מקלט. "אני לדודי ודודי לי" רומז לעבודת התפילה, ו"איש לרעהו ומתנות לאבינים" רומז לעבודת הצדקה.

בכל זאת, הרמב"ם מפתיע בקביעה הבאה:

2. רמב"ם תשובה ג,ד: צריך כל אדם שיראה עצמו חציו זכאי וחציו חייב, עשה מצוה אחת הכריע את עצמו ואת כל העולם לכף זכות... ומפני ענין זה [הטיית כף המאזניים], נהגו כל בית ישראל **להרבות בצדקה** ובמעשים טובים ול-
עסוק במצות מראש השנה ועד יום"כ יתר מכל השנה.

למרות שההלכה מדברת על להרבות ב"מעשים טובים ומצוות" בכלל, הרמב"ם מוציא מצווה אחת מכלל המצוות שכוחה יפה במיוחד להטות כף המאזניים לצד הזכות: "להרבות בצדקה". והשאלה היא מה הקשר המיוחד בין צדקה לזכאות בדין?

השאלה עולה כבר קודם. פיוט "ונתנה תוקף" אומר את המשפט שמקורו בתלמוד הירושלמי:

ירושלמי תענית ב,א: שלשה דברים מבטלין את הגזירה
הקשה: תפילה וצדקה ותשובה.

והשאלה היא מה כוח הצדקה? מילא "תשובה" מסירה חטא והופכת את האדם לזכאי. "תפילה" מעוררת את האהבה בין ה' לבניו ויוצרת רצון אליהם. אבל מה עושה הצדקה יותר ממצוות אחרות?

הרבי מפתח נקודה מיוחדת במינה: "צדקה" משנה את השיקולים במשפט ומכניסה ערך חדש: "רחמים". כשם שנותן הצדקה אינו

1 הצדיק רבי זושא מאניפולי היה עני מרוד. הוא היה מאריך בתפילה עד הצהריים ואחר כך לא נשאר די זמן לעסוק בפרנסה. יהודי עשיר הבין שפרנסתו של רבי זושא דחוקה ובכל יום שישי היה מכניס אל שקית הטלית והתפילין של הצדיק, מטבע הגון לכל צרכי השבוע. זכות הצדקה עמדה לו ומיום ליום ראה ברכה בעמלו.

יום שישי אחד נכנס העשיר לבית הכנסת ורבי זושא לא היה. השכנים אמרו כי רבי זושא נסע לרבי שלו: לאחיו הגדול, רבי אלימלך. העשיר נדהם לשמוע שרבי זושא זקוק לרבי מעליו ואמר לעצמו כי אם התמיכה בתלמיד העניקה לו כזו ברכה, כל שכן שאם יעביר את התמיכה לרבי של זושא – בוודאי הברכה שלו תוכפל. הוא נסע לליז'ענסק והפקיד תרומה הגונה בידיו של רבי אלימלך ובמקביל הפסיק את התמיכה השבועית ברבי זושא.

אולם באורח פלא, נעלמה הברכה ממעשה ידיה והוא עשה כמה טעויות עסקיות שפגעו קשות ברווחים. הוא ניגש אל רבי זושא להתנצל על עגמת הנפש שגרם וביקש להבין למה זה קרה? הרי הוא נתן תמיכה ליהודי גדול מרבי זושא והמצווה הייתה צריכה לעמוד בכפליים?

ענה הצדיק בענווה: "קודם לא בדקת למי מגיע או לא מגיע, ראית יהודי מתפלל עד מאוחר והבנת שלא נשאר לו זמן להתפרנס ונתת לו בלב טהור. לכן גם הקב"ה לא בדק אחריו ונתן בלב רחב. אבל מרגע שהחלטת שאתה לא רוצה לתת לסתם יהודי, אלא למי שבאמת מגיע לו לקבל, גם הקב"ה החליט שהוא לא רוצה לתת ברכה לסתם יהודי, אלא למי שבאמת ראוי לקבל..."

המוחלט למעלה. ואם כן יוצא להיפך ממש, שהצדיק אמור להתחייב בדינו בראש השנה ואילו הרשע לצאת זכאי בראש השנה?

דרשת הרמב"ן לראש השנה: רבותינו מהפכים קערה זו ושהצדיק נידון לחיים בר"ה ואמרו (קידושין לט, ב) כי מי שזכויותיו מרובים מעונותיו - **מריעים** לו (בעולם הזה, לנקותו מעונותיו ויטול שכרו שלם בעולם הבא) ומי שעור נותני מרובים **מטיבים** לו (בעולם הזה לשלם שכר מצוותיו ולטורדו בעולם הבא)?

התשובה מובנת מאלה, לאור התבוננות קלה בפיוט "ונתנה תוקף": הדין ומשפט בראש השנה הוא רק על **חיי העולם הזה**, "מי יעני ומי יעשר, מי ישפל ומי ירום". אולם הדין ומשפט שם הוא על **חיי העולם הרוחני**, מי יזכה להתעלות בקרבת ה' בגן עדן ולהיפך ח"ו. כך מביא רבינו הזקן (לקו"ת ר"ה נט, ב) בשם המהר"ם מרוטנברג בפירושו הגדול על הרמב"ם בשם הרמב"ם בשער הגמול:

רמב"ם תשובה ג: כשם ששוקלין עונות אדם וזכויותיו בשעת מיתתו, כך בכל שנה שוקלין עונות כל אחד מבאי עולם עם זכויותיו בראש השנה - **הגהות מיימוניות:** הרמב"ן כתב אין אדם נידון בראש השנה אלא לענייני **העולם הזה**.. לעונשים שבעולם הזה כנגעים ומיתת בנים ועוני וכיוצא בהם.

וכיון שכן צריך לומר כי שני המשפטים עוסקים בתחומים שונים: הדין ומשפט כאן מושפע בעיקר מעניינים שבין אדם לחברו ואילו הדין ומשפט בעולם הבא מושפע בעיקר מעניינים שבין אדם למקום. זאת משום שהשכר **תואם את העשייה**. ישנו קשר והתאמה בין מה שאתה עושה למה שאתה מקבל. ולכן איכות החיים בעולם הזה תלויה במה שאתה תורם לעולם הזה. אדם שהופך את העולם הזה למקום טוב יותר על ידי צדקה וחסד וגורם לאחרים לחיות בשמחה ובבריאות - הקב"ה משיב לו באותו מטבע של חיים

ובריאות. אבל אדם שמקדש נפשו במדרגות רוחניות ומניח תפילין בקדושה ופרישות, לא מקבל בחזרה עושר ובריאות, כי מה קשר הדברים? זה אפילו מפחית מערך המצווה. אלא נדון בעולם הבא לזכות ליהנות מכל מה שיצר בעולם הזה וליהנות מזיו השכינה.

יסוד הדברים מפורש ואנו אומרים אותו מדי בוקר:

ברכות השחר (על פי שבת כז, א): אלו דברים שאדם אוכל פירותיהם בעולם הזה והקדן קיימת לו לעולם הבא... כיבוד אב ואם, וגמילות חסדים, והשכמת בית המדרש, והכנסת אורחים, וביקור חולים, והכנסת כלה, והלווית המת, ועיון תפילה, והבאת שלום בין אדם לחברו ותלמוד תורה כנגד כולם.

קבוצת מצוות שהשכר עליהן ניתן **בעולם הזה** והרבר המדהים הוא שאין ביניהן אף אחת מהמצוות הגדולות: לא שבת, לא תפילין, לא יום כיפור ולא בשר בחלב. הן מצוות **חברתיות** שהופכות את **העולם הזה לטוב יותר**. וכן השכמת בית המדרש לתלמוד תורה שמביאה לידיעת המצוות הללו, וכן עיון תפילה שעניינה בקשת צרכיו הגשמיים בעולם הזה.

פירוש המשניות להרמב"ם ריש פאה: כשיעשה האדם המצוות המיוחדות לנפשו, מה שיש בינו ובין בוראו, תחשב לו לצדקה ויגמלוהו הקב"ה עליה **לעולם הבא**. אבל כשיעשה המצוות התלויות בתועלת בני אדם זה עם זה, תחשב לו לצדקה בעולם הבא לפי שעשה המצווה - אבל ימצא (גם) טובה **בעולם הזה** בעבור שנהג מנהג הטוב בין בני אדם, כי כשינהג המנהג הזה וינהגו אחרים כמנהגו, יקבל כמו כן שכר מענין ההוא... ותלמוד תורה כנגד כולם, כי על ידי תלמוד תורה יבוא האדם לכל זה.

בהערה² הובאה העשרה נאה וכאן³ סיפור מופלא.

2 בכך מבאר הרבי תמיהה מעניינת (לקו"ת ש"י/ט/202): הרמב"ם בהלכות תשובה עוסק במציאות העולם הבא ואומר ש"שכר מצוות בהאי עולמא ליכא" והוא בא בעולם הבא בחיי הנפש. כראיה לכך מביא את פירושו רבי יעקב על מצוות שילוח הקן: "הוא שכתוב בתורה 'למען ייטב לך והארכת ימים' ומפי השמועה למדו למען ייטב לך לעולם שכולו טוב, והארכת ימים לעולם שכולו ארוך".

עולה השאלה למה הביא את דרשת רבי יעקב ביחס לפסוק שנאמר בשילוח הקן ולא הפסוק המוקדם והחשוב שנאמר בעשרת הדברות לגבי כיבוד הורים "למען יארכו ימך ולמען יטב לך"? אלא מדובר בשני מיני אריכות ימים: שילוח הקן היא בעיקרה מצווה רוחנית שבין אדם למקום, משום שאיננו מבינים מה אכפת לקב"ה שהאם תישאר עם בניה. (ובאמת מובא בזהר שהוא שביל לעורר רחמי הקב"ה על ישראל, כשהיונה מנהמת בגעגוע על גוזליה). לכן שכרה הוא באריכות ימים בעולם הבא. אבל כיבוד אב ואם היא קודם כל מצווה חברתית שמשפרת חיי ההורים, ולכן שכרה הוא גם בעולם הזה, באריכות ימים כפשוטה.

3 הרב סטיון אמון הוא רב קהילה ברובע דיל בניו ג'רזי. בערב ראש השנה אשתו נוהגת לפקוד את קבר אמה בסטטן איילנד בניו יורק. פעם נסעו באמצע חודש אלול לברוקלין, ואשתו הציעה לעבור דרך בית העלמין בסטטן איילנד כדי לחסוך את לחץ הפקקים בערב חג.

זה היה צוהרי אוגוסט חם באמצע החופש ובית העלמין היה ריק. לפתע החלה התכנסות קטנה. משפחה ליוותה אדם לקבורה והם ביקש מהרב אמון להשלים מניין לקדיש. ואז אירע דבר מוזר: אחרי הקדיש עזבו הילדים את המקום בלי להישאר עבור הקבורה. הם הפטירו באדישות: "לא צריך אותנו, הטרקטור עושה את זה...". הרב אמון נדהם. הוא נזכר במונח ההלכתי "מת מצווה". אדם שאין קרוב שיקבור אותו, מצווה להתעסק בקבורתו. בהתרגשות ביקש מאיש החברה קדישא לסייע בקבורה ובמשך שעה וחצי הוא הוציא והכניס את העפר כדי להעניק לאותו אלמוני כבוד אחרון.

כשעזב את המקום עלתה בו סקרנות כלפי הנפטר. בכל זאת הקדיש עברו שעה וחצי באחד הימים הלוהטים. בדרך הביתה עשה טלפונים למנהיגים באזור לשאול אם הכירו את שמו, אבל איש לא הכיר. עלה לו רעיון: בשיבת נר ישראל בה למד, עברו חשובי המשפחות היהודיות בארצות הברית. מסתמא הרב הרמן נויברגר, מנהל הישיבה, מכיר את כולם. הרב נויברגר הבטיח לבדוק.

מאוחר יותר חזר אל הרב סטיון וסיפר סיפור לא יאומן: "סטיון, הנך מכיר את הנפטר היטב. לפני ארבעים שנה הגעת לישיבה כילד עשיר מסיאטל. אביך התחייב שכר לימוד ביד רחבה, אבל תקופה קצרה אחרי תחילת הלימודים הוא התקשר וסיפר שהפסיד המון כסף ולא יכול לעמוד בשכר לימוד. ריחמתי עליך, שלא תצטרך לעזוב ישיבה וחברים רק בגלל שאביך נפל בעסקים. הרמתי טלפונים לשורה של אנשים טובים בבקשה לשלם את שכר הלימוד

כמס חברתי: עשרה אחוז הלכו ללויים בתור "מעשר ראשון" ועוד עשרה אחוז נאכלו בחלק מהשנים בירושלים כ"מעשר שני" ובחלק מהשנים ניתנו לעניים כ"מעשר עני".

חז"ל הרחיבו את התקנה לצורת המסחר הנהוגה כיום, שמושתת בענפי מסחר רבים ולא רק חקלאות וקבעו שצריך להפריש בקביעות בין מעשר לחומש מרווחי, בהתאם לנדרשת לבו (הרבי כתב כמה פעמים לתת 15 אחוז). האמת היא שמצאנו מקורות מפורשים בתורה גם לצורת המעשר שלנו, מכל רווח כספי: כשאברהם שב ממלחמת המלכים, הוא הפריש למלכי צדק שהיה "כהן (משרת) לאל עליון" – "מעשר מכל", מכל נכסיו. יותר מזה: יעקב נדר בלכתו ללבן כי אם ישוב בשלום "וכל אשר לי עשר אעשרנו לך" ומכפל הלשון "עשר אעשרנו" למדו כי יעקב התחייב לתת חומש ומכל רווחיו.

תוספות תענית ט,א: מובא בספרי: 'עשר תעשר את כל תבואת זרעך היוצא השדה שנה שנה' – אין לי אלא תבואת זרעך שחייב במעשר, רבית ופרקמטיא וכל שאר רווחים מניין? תלמוד לומר: 'את כל' – מרבית ופרקמטיא וכל דבר שמרוויח בו.

חידוש נוסף במצוות המעשר לעומת הצדקה, נוגע למטרות אליהן הולך הכסף: צדקה מיועדת אך ורק לעניים, אבל דעת הש"ך והט"ז (יורה דעה רמט) ורבינו הזקן (סדר ברכת הנהנין יב) שמצוות חכמים על מעשר וחומש מיועדת **לכל מטרת מצווה**. לכן יכול לתת לעני מה שיש בידו ויסמוך על האחרים שיתנו עוד, אבל את התוספת עד מעשר או חומש יכול לתת לכל מטרת צדקה הנראית בעיניו.

בהערה⁴ מובאת התייחסות לשאלות איזה כספים צריכים להיות נכללים בכספי המעשר, וכן התייחסות⁵ למטרות הספציפיות אליהן הולכים כספי המעשר.

כאן יוצאת התורה מגדרה כדי להבטיח ברכה בכסף תמורת הממון שנתרם: "ואל ירע לבבך בתתך לו, כי בגלל הדבר הזה יברכך ה'". לא רק שלא תפסיד את הממון שנתת, אלא אדרבה, הנתינה נזרעת באדמה ומייצרת גידולי גידולים. בהערה⁶ הובאו דברי הגמרא

לכן כאשר אומר רבי יוחנן שצדיקים נכתבים לחיים, הכוונה היא בעיקר לאלו שהצדיק בעניינים שבין אדם לחברו וכך להיפך ח"ו. ומה שאומרת הגמרא שצדיקים נענשים בעולם הזה, הכוונה היא גם על עניינים שבין אדם למקום, שעיקר שכרם למעלה ורק סוגרים עבורם את הפינות בעולם הזה.

בכך למדנו חשיבות נוספת ומכרעת למצוות הצדקה באלול, בהיותה עיקר הדיון והשיקול בימי הדין.

ב. אחרי ההקדמה הזו, נעבור לפרשת השבוע ונדון במצוות הצדקה והמעשר.

אחרי שלוש פרשיות של מבט אחורה, בהן משה מוכיח על חטאי המדבר, השבוע עובר אל העתיד ומתחיל שלוש פרשיות עמוסות במצוות. פרשיות "ראה, שופטים ותצא", מלמדות את ריכוז המצוות הגדול בתורה: 170 מצוות, שהן כמעט שלושים אחוז מכלל המצוות (55 בפרשת ראה, 41 בפרשת שופטים והשיא בכל התורה: 74 מצוות בכי תצא).

נושא מרכזי תופסות המצוות שבין אדם לחברו ובראשן הצדקה והמעשר.

3. דברים טו: כי יהיה בך אביון מאחד אחיך ... לא תאמץ את לבבך ולא תקפץ את ירך מאחיק האביון: כי פתח תפתח את ירך ... נתון תתן לו ולא ירע לבבך בתתך לו כי בגלל הדבר הזה יברכך ה'.

נתחיל עם צדקה: מצוות ה"צדקה" מדאורייתא היא בעיקרה מצווה תגובתית ולא חיובית. הרי אומר שהיא תגובה לבקשת העני. אבל אין צורך חיובי לחפש עניים כדי לתת להם. מאותו טעם, אין שיעור מוגדר לחובת הצדקה. אדם יכול לתת לעני סכום קטן ולסמוך על אחרים שישלימו היתר. רק אם באו הרבה עניים, מחובתו לתת שוב ושוב עד מעשר או חומש.

בנוסף לצדקה, הצטוונו במצוות "מעשר": בימי התורה שכולם היו חקלאים, אדם היה מפריש באופן קבוע עשרים אחוז מיבולו

עבור. מצאתי מישור שהחזיק אותך כאן שלוש שנים במתן בסתר: היהודי שהיום החזרת לאדמה... https://www.youtube.com/watch?time_continue=63&v=6Nar3LJ1Mjw

4 איך מחשבים את המעשר (לפי צדקה ומשפט להגאון ר' יעקב בלוי קט-ק): א. מעשר מפרישים מהרווח נטו, לאחר ניכוי כל ההוצאות השייכות לעסק, כולל מיסים, משכורות וכו'. ב. אישה שכירה יכולה לנכות ההוצאות שנדרשו עבור העבודה, כמו מטפלת, נסיעות וביגוד לצורך העבודה. ג. כמה פוסקים כותבים כי מי שקשה לו לתת מעשר, יכול לנכות תחילה את כל הוצאות בני ביתו הבסיסיות, כמו שכר דירה, מזון וכסות ולהפריש מעשר רק מיתר ההכנסות העודפות על ההוצאות הבסיסיות.

5 השיעור אינו הלכתי, ובכל זאת כמה פרטים ששמעתי מאבי: ההגדרה של מטרת המעשר לדעת רבינו הזקן היא 'דבר מצווה שאדם אינו חייב לעשות' או אפילו אם חייב לעשותו, אבל 'פטור כשאין ידו משגת'. לכן אפשר להוציא ממעשר להוצאות פנימיות לבניו הגדולים ומזון ולבוש, שאינו חייב לפרנסם בגדולתם. אבל אינו יכול להוציא שכר לימוד למלמד, משום שחייב ללמד לבנו את כל התורה כולה. כך אפשר לתת לילדים נשואים שחיים בעוני ובצמצום, שאינו חייב לפרנסם. מאותה סיבה יכול לקנות עליה בבית הכנסת ממעשר, אבל אינו יכול לקנות תפילין וסוכה שמוטלת עליו חובה לקנותם.

בנוסף: כשאין ידו משגת, יכול לקנות כרטיס טיסה לרבי מכספי מעשר, משום שהקבלת פני רבו היא אמנם מצווה, אבל פטור ממנה כשאין ידו משגת.

6 **כתובות טו,ב:** רבי יוחנן ראה את הבת של נקדימון בן גוריון – העשיר האדיר של ירושלים לפני החורבן – עובדת בעבודה שפלה ומנקה גללי בהמה של גויים. רבי יוחנן הזדעזע ושאל להיכן נעלם הכסף של בית אביה? הרי עומד בזיכרוננו כיצד אביה התחייב בכתובה שלה מיליון דינרי זהב כגיבוי לכתובה? השיבה בפתגם ירושלמי: "מלח ממון – חסר". כלומר, מי שרוצה 'למלוח' ולהעשיר את ממונו – שיחסר ממנו. אולם אביה נתן הרבה צדקה – אך לא מספיק

הידועים: "מלח ממון חסר". חז"ל הוסיפו את הבטחת הברכה גם במצוות המעשר ואמרו "עשר תעשר – עשר בשביל שתתעשר".

תענית ט: רבי יוחנן אמר לבנו של ריש לקיש פסוק לי פסוק. אמר הילד: 'עשר תעשר' ולמה פעמיים? השיב רבי יוחנן: **עשר בשביל שתתעשר ולך תנסה את ה'.** והרי נאמר 'לא תנסו את ה'?' אמר רבי יוחנן: חוץ מהמצווה הזו שנאמר מר (מלאכי ג) 'הביאו את כל המעשר אל בית האוצר ... ובחנוני נא בזאת ... אם לא אפתח לכם את ארובות השמים והריקותי לכם ברכה עד בלי די'.

הרבי מחדר בריבוי מכתבים כי לא רק שמי שיש לו ונותן – מתעשר, אלא זאת דרך חיובית **לפרוץ גבולות ולהפוך להיות עשיר.** אדם עני שמתחייב לתת מעבר ליכולותיו כרגע, גורם לקב"ה **להרחיב את היכולות הכלכליות שלו** ולהפוך אותו לאדם המסוגל לתת.

מכתב מהרבי מליובאוויטש יא אלול תש"י: אצל הקב"ה יש שתי דרכים: אחת, שקודם הוא נותן כסף ואחר כך רואה כמה האדם מפריש ממנו לצדקה. ודרך שנייה, שנותנים לצדקה יותר מהאפשרי וה' אינו נשאר בעל חוב, אלא מה-זיר פי כמה חלקים ... לכן בראויה את סכום הצ'ק, תמהני **מה שמרחמים הנכם על הקב"ה!** מה אכפת לכם שהצ'ק יהיה כזה שה' ייתן עליו הכנסה שלא בערך?

התפיסה הזו מובילה **לחידוש מעשי.** הפוסקים דנים לגבי אדם שנקלע לקשיים כלכליים ואינו יכול לתת מעשה בדרך כלל התשובה היא, שמי שאינו יכול לתת כמו קודם לא חייב לתת. אולם הרבי מדייק במכתביו, שאדרבה, המעשר הוא המפתח לצאת מהמצב הדחוק ולכן דווקא עכשיו יש לדבוק בו שבעתים. למעשה מציע הרבי (מכתב כב תמוז תשי"ח) לתת חצי מהסכום כעת ואת החצי השני לרשום ולקבל על עצמו בתור **חוב לקופת הצדקה ולסלקו כשיוכל.** שכן הצדקה היא המפתח לעשירות וזאת תהיה טעות לפספס את הסגולה דווקא כשהאדם זקוק לסייעתא דשמיא כפולה.

כאן עולה השאלה בה פתחנו: איך יורדים מהמוח אל הלב, מתגברים על היצר לוותר על חלק עיקרי מההכנסות ומטמיעים את הבטחות ה' להצלחת הממון? אנו רוצים להתבונן ביסוד רעיוני שכותב האור החיים הקדוש, והרבי ציטטו פעמים רבות ובנה חידושים רבים במרחבי המכתבים והשיחות.

ג. סוד הצדקה נמצא בתוך המילה עצמה: "צדקה" מלשון "צדק". לשון הקודש היא השפה היחידה בה מתן הצדקה והמעשר אינו מוגדר בתור חסד ונדבה, אלא פשוט עשיית צדק. שכן הכסף אינו שלנו. לא השגנו אותו רק בכוחות עצמנו, אלא זכינו בברכה עליונה כדי להרוויחו. הקב"ה מעניק כישרונות ומזל ומייצר הזדמנויות כדי שנגיע לאן שהגענו, ולכן הקב"ה הוא שותף שווה שמגיע לו חמישים אחוז מהרווח. ברוב נדיבותו הוא השותף הכי נחמד בעולם

ומבקש רק עשרה או עשרים אחוז.

האור החיים מחדד יותר: חלק המעשר ניתן לך לכתחילה עבור העני. הקב"ה גרם לך להרוויח עשרה או עשרים אחוזים יותר ממה שהיית אמור להרוויח, כדי לזכות אותך במצוות צדקה, אבל החלק הזה נועד לכתחילה עבור העני ואתה רק הצינור דרכו עובר הכסף.

לכן הצדקה היא המפתח לעשירות. שכן בנקאי נאמן מקבל יותר כספים לנהל. הקב"ה מחפש כל הזמן בנקאים להעביר דרכם כסף לעניים, שהוא חייב לפרנסם בתור 'המשיב' לכל חי רצון. לכן ככל שהאדם ממלא בנאמנות את תפקידו – כך הוא מקבל יותר הזדמנויות להעביר כספים. וככל שנמנע מכך ח"ו – נעצרת זרימת הכספים דרכו.

כך מבאר האור החיים בדרך חדה ומבהילה את הפסוק הפותח את פרשת הצדקה:

דברים טז: 'כי יהיה בך אביון מאחד אחיך' – אומרו 'בך' ו'לא 'בעירך' ו'במקומך', אולי שנתכוון לרמוז מאמרם (בבא בתרא י) כי טעם שבוחר ה' לייסר לאדם בעולם הזה בייסורי העוני הוא כדי שיזכה **חברו המפרנסו**, וזה רמז במאמר 'בך אביון' – פירוש **בסיבתך בא לו העוני הגדול.**

למה הדבר דומה? המגיד מדובנא מושל משל לאדם שאירח על שולחנו עשרה אורחים והכין עשר מנות לכל אחד. אחד חטף לעצמו שתי מנות, וכשבאו להתלונן אצל בעל הבית על חיסרון מנה אחת, אמר להם: היא נמצאת אצלכם. אני הכנתי לכולם, אבל אחד חטף חלק חברו. הנמשל מובן לגבי חלק המעשר ששייך לעני ורק חונה כפיקדון אצל העשיר לזכותו במתן צדקה.

נזכיר כמה רעיונות נפלאים המובנים לפי היסוד הזה: א. כאשר ציווה הקב"ה לתת מחצית השקל, משה התקשה בעשייתה, עד שהראה לו הקב"ה מטבע של אש ואמר: "זה יתנו – כזה יתנו".

ידועה התמיהה מה קשה במחצית השקל? וכי משה היה פרוש מהעולם שלא ידע צורת מטבע? ולמה הראה מטבע של אש ולא פשוט מטבע? מובא בספרים רעיון כביר: משה ידע היטב ערכו של מטבע ולכן התקשה להבין איך ישכנע אנשים לוותר עליו? "הראה לו הקב"ה כמין מטבע של אש" ואש היא הנברא היחיד בעולם **שלא נחסר כשלוקחים ממנו.** כשמדליקים נר מנר – נעשים שני נרות ולא חצאים. שכן האש היא נברא רוחני ואינסופי שרק נותן ומתפשט יותר. וכך כסף הצדקה.

ב. בכל קהילה יהודית בעבר היה מס קהילה ששימש גם לצדקה והועבר להאכלת העניים. ההלכה היא ש"כופים על הצדקה" ואדם אמיד שיכול לתת – מחייבים אותו להפריש המס. נשאלת השאלה, הרי צדקה היא מצווה התלויה ברצון הנותן וכיצד אפשר לכפותו? מובא בספרים שזה מדין "כופין על מידת סדום": כאשר צד אחד נהנה וצד שני לא מפסיד, כופים אותו לתת לחברו ליהנות מממונו. וכך כיון שצדקה מועלת לעני ואילו העשיר **אינו מפסיד** – מחייבים אותו להיות נחמד ולהפריש לזולתו.

ג. המשנה בפרקי אבות אומרת: "ארבע מידות באדם ... האומר שלי שלי ושליך שליך ... האומר שלי שלי ושליך שלי, האומר שלי שלי ושליך שליך - חסיד, האומר שלי שלי ושליך שלי - רשע". וכל אחד תמה על הבבא האחרונה "שלי שלי ושליך שלי - רשע": וכי מדובר פשוט בעריץ מנוול ומושחת שעושה השייך לחברו? מהו עושה בין "ארבע מידות באדם" ובפרקי אבות שהם "מילי דחסידותא"?

הרבי מבאר נקודה עצומה (ראו ביאורים שם): מדובר על "האומר שלי שלי ושליך שלי", הוא רק מרגיש כך בינו ובין עצמו, כאילו העני עשק ממנו את הכסף שהיה יכול להיות שייך לו ולבני ביתו. מדובר באדם שנותן צדקה ברווח, אבל לבו כאוב מהפסד הכסף. אומרת המשנה שמי שרק חושב כך הוא בגדר רשע, משום שהעני לקח את השייך לו לכתחילה ורק הופקד אצלך זמנית.

ה. הרמב"ם (מלכים ט) אומר דבר תמוה: "על ששה דברים הצטווה אדם הראשון ... הוסיף לנח אבר מן החי ... ונמצאו שבע מצות. בא אברהם והצטווה יתר על אלו במילה והוא התפלל שחרית, **יצחק הפריש מעשר** והוסיף תפלה אחרת לפנות היום, ויעקב הוסיף גיד הנשה והתפלל ערבית".

הרמב"ם קובע שיצחק היה הראשון שהכניס יד לכיס ויותר על עשרה אחוזים מרווחיו. יצחק ברח אל ארץ גרר מחמת הרעב בארץ וזרע את האדמה וראה ברכה עצומה ביבולו, עד שהאדמה הצמיחה "מאה שערים", פי מאה ממה ששיער ואמד מראש. חז"ל מסבירים כי האומדן הראשוני שעשה יצחק, נועד לצורך תכנון מעשרות. הרמב"ם מסיק מכך כי יצחק היה הראשון שהפריש מעשר.

בא גדול המשיגים על הרמב"ם ומעלה תמיהה עצומה: וכי נשמת מהרמב"ם פסוק מפורש בפרשת "לך לך", שהוזכר לעיל: "ויתן לו מעשר מכל"? אברהם כבר הפריש מעשר מכל מה שהיה לו ולא רק מהיבול החקלאי ואילו יצחק בסך הכול המשיך מסורת אבותיו? במיוחד שאצל אברהם זה כתוב במפורש בפסוק ואילו אצל יצחק מדובר רק בדרשה?

הרבי מיישב רעיון כביר (ליקוטי שיחות ה'70,72): אברהם הרוויח את הכסף בנסי ניסים, הוא ניצח ארבעה מלכים שכבר ניצחו חמישה. לכן היה ברור לכל באי עולם שהכסף אינו שייך לו אלא לקב"ה. בתור אדם ישה, הפריש מעשר מכל לכוהן לא-ל עליון. יצחק, לעומתו, תכנן לתת מעשר **מזריעה וחרישה טבעית** ותכנן זאת לפני החרישה כשעוד לא ראה שום נס. אדרבה, הוא היה בתקופה 'תקועה' בחייו, כשנאלץ לברוח מהארץ ולבסס את חייו בממלכתו של אבימלך בגרר. רק קודם לקחו את אשתו וסתמו בארות אביו. ובכל זאת היה ברור לו ששום דבר לא קורה מעצמו ובכל מקום יש לו שותף שמגיע לו לפחות מעשר. לכן יצחק הוא המודל למתן הצדקה שלנו ש"הוא הפריש מעשר".

ראינו אצל הרבי מסירות נפש למתן צדקה בחלוקת הדולרים מדי שבוע בשבוע, והובטחנו ש"זרע צדקות מצמיח ישועות". העולה על כולנה: "גדולה צדקה שמביאה את הגאולה בקרוב ממש.

כתיבת הדרשות והשיעורים והפצתם באופן חופשי
מתאפשרת בתמיכתם של שלוחי הרבי ברחבי תבל
ובחסותו האדיבה של הנגיד החסידי

ר' שניאור ורעייתו יוכבד שיחיו מינסקי

להצלחה רבה בכל ענייניהם
ולעילוי נשמת מרת
שיינא בעשא בתיה בת יוסף דב

השיעור המלא באתר
haravshneor.co.il